Co to máš zase na sobě?

Jak spolu komunikují matky a dcery

Deborah Tannen

You're wearing that?
Understanding Mothers and Daughters
in Conversation

Encyklopedie
moderní ženy

You're Wearing That? Understanding Mothers and Daughters in Conversation
Copyright © 2006 by Deborah Tannen

Published in the United States by Random House, an imprint of The Random House Publishing Group, a division of Random House, Inc., New York.
Random House and colophon are registered trademarks of Random House, Inc.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval systém, or transmitted, in any form or by any means, electronic or mechanical, by photocopying, recording or otherwise, without prior permission in writing from the publisher.

Co to máš zase na sobě? Jak spolu komunikují matky a dcery.
Deborah Tannen

Copyright © ZONER software, s. r. o.
Vydání první v roce 2006. Všechna práva vyhrazena.

Zoner Press
KATALOGOVÉ ČÍSLO: **ZR611**

ZONER software, s. r. o.
Nové sady 18, 602 00 Brno
http://www.zonerpress.cz

Šéfredaktor: Ing. Pavel Kristián
Odpovědný redaktor: Mgr. Bohdana Borková
DTP: Petr Autrata
© Překlad: Šárka Tomancová
© Obálka: Pavel Dufek 2006 – dufdesign.cz

Informace, které jsou v této knize zveřejněny, mohou být chráněny jako patent. Jména produktů byla uvedena bez záruky jejich volného použití. Při tvorbě textů a vyobrazení bylo sice postupováno s maximální péčí, ale přesto nelze zcela vyloučit možnost výskytu chyb.
Vydavatelé a autoři nepřebírají právní odpovědnost ani žádnou jinou záruku za použití chybných údajů a z toho vyplývajících důsledků.
Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být reprodukována ani distribuována žádným způsobem ani prostředkem, ani reprodukována v databázi či na jiném záznamovém prostředku či v jiném systému bez výslovného svolení vydavatele s výjimkou zveřejnění krátkých částí textu pro potřeby recenzí.

Dotazy týkající se distribuce směřujte na:

Zoner Press
ZONER software, s. r. o.
Nové sady 18, 602 00 Brno
tel.: 532 190 883, fax: 543 257 245
e-mail: **knihy@zoner.cz**
www.zonerpress.cz

ISBN: 80-86815-44-7

Věnováno památce mé matky

narozené jako Dina Rosin
Minsk, Rusko
3. května 1911

zemřelé jako Dorothy Tannen
USA
24. července 2004

Obsah

Úvod

1 Můžeme si promluvit?
Rozhovor mezi matkou a dcerou ▸ ▸ 17

2 Moje matka, moje vlasy
Starost a kritika ▸ ▸ 39

3 Neodháněj mě!
Jak je důležité být ženou ▸ ▸ 67

4 Je přesně jako já, vůbec není jako já
Kde končíš a kde já začínám? ▸ ▸ 89

5 Zastav!
Ukonči ten rozhovor, chci vystoupit ▸ ▸ 113

6 Hledá se matka!
...popis práce? ▸ ▸ 135

7 Nejlepší kamarádky – úhlavní nepřátelé
Chůze po odvrácené straně ▸ ▸ 157

8 „Mami … brb.“
Jak naše vztahy ovlivňuje internet ▸ ▸ 185

9 Směs důvěrnosti a nezávislosti
Nové způsoby mluvení ▸ ▸ 209

Doslov ▸ ▸ 233

Poděkování ▸ ▸ 237

O autorce ▸ ▸ 239

Poznámky ▸ ▸ 241

Literatura ▸ ▸ 249

Redakční příloha
Internetové zkratky a symboly ▸ ▸ 253

Matka je nejdůležitější v mém životě.
Semínko, která zasela, vyklíčilo v mém žití
a o to semínko se starám.
Matka mi prošlapala cestu
a já tu cestu prošlapávám dál
pro svoji dceru.

Květa Fialová

Úvod

Jsou to ty nejlepší rozhovory, jsou to ty nejhorší rozhovory. Konverzace mezi matkou a dcerou může být obojí: výrok naší dcery či matky může mnohem více pomoci i mnohem více ublížit než tentýž výrok z úst někoho jiného. Vztah mezi matkou a dcerou je doslova „matkou všech vztahů". Je to jeden z nejsilnějších vztahů v životě ženy, je zdrojem nejhlubší lásky i zloby – dokonce i nenávisti – který žena v životě pozná. Staví nás tváří v tvář odrazu sebe sama a nutí nás čelit základním otázkám o tom, kdo jsme, kým chceme být, jaký máme vztah k ostatním uvnitř i mimo svou rodinu.

Vztah matky a dcery má nadále moc nad naším životem – nad dcerou i dlouho poté, co vyroste, a dokonce i poté, co je matka dávno pryč, nad matkou dlouho poté, co se dcera stala dospělou a většinou i sama matkou. Slova, vyměněná mezi matkou a dcerou v daném momentě nebo v minulosti, mohou mít velkou váhu. V knize *Ty mi prostě nerozu-*

míš (You Just Don't Understand) jsem objasnila, že muži a ženy si ze vzájemné konverzace odnášejí naprosto rozdílné názory na to, co bylo řečeno a co tím kdo myslel. Totéž platí pro rozhovor matky a dospělé dcery, ačkoliv obě jsou ženy a v mnoha ohledech mluví týmž jazykem – vlastně je to *proto*, že obě jsou ženy a v mnoha ohledech mluví týmž jazykem: jazykem, v němž neustále vymezujeme hranice důvěrnosti a blízkosti, ale i moci a odstupu. Zlepšení komunikace mezi matkou a dcerou, stejně jako překonávání překážek v komunikaci mezi mužem a ženou, vyžaduje především pochopení a schopnost posoudit situaci z pozice toho druhého. V této knize nabízím pochopení, stejně jako konkrétní návrhy ke zlepšení komunikace mezi matkou a dcerou, a tím i jejich vztahu.

V každém vztahu, v každém rozhovoru musíme najít způsob, jak si být tak blízké, jak jen chceme (a ne víc), aniž by se blízkost stala dotěrnou či ohrožovala naši svobodu a pocit, že máme kontrolu nad svým životem. V tomto je vztah matky a dcery podobný všem ostatním vztahům. Kombinuje nejhlubší pouto a povzbudivou blízkost na jedné straně s únavným bojem o nadvládu na straně druhé. Máme tendenci přeceňovat moc té druhé a zároveň podceňovat svou vlastní. Obě také chceme být akceptovány takové, jaké jsme, přičemž tu druhou vidíme tak, jak samy chceme, případně máme dojem, že nesplňuje naše očekávání.

Ženy touží po příjemném rozhovoru s matkou nebo dospělou dcerou, někdy aby posílily už tak výborný vztah, jindy aby se vymanily z kolotoče nedorozumění, který může v mžiku změnit vlídnou konverzaci ve zraňující nebo zuřivou. Obě chceme maximalizovat dar porozumění a důvěry a zároveň minimalizovat nevyhnutelné křivdy, které s sebou přináší každý blízký vztah, ale právě v tomto mohou být obzvlášť silné.

Co to máš zase na sobě? vychází z mé minulé knihy v podstatě stejně, jako *Ty mi prostě nerozumíš* vycházela z té před ní. Moje první kniha pro širokou veřejnost *Tak jsem to nemyslela!* (That's Not What I Meant!) představila mé pojetí konverzačního stylu a objasnila jeho moc v každém ohledu každodenního života. Z deseti kapitol knihy si nejvíc pozornosti a největší ohlas vysloužila kapitola věnovaná konverzaci mezi mužem a ženou. To mě přimělo zaměřit své bádání na téma mužské a ženské komunikace a napsat knihu *Ty mi prostě nerozumíš: jak spolu mluví ženy a muži*. Obdobně si z devíti kapitol knihy o rodinných vztazích *Říkám ti*

to, protože tě miluji (I Only Say This Because I Love You) vysloužila nejvíce pozornosti kapitola „Pořád jsem tvoje matka“ a čtenáře nejvíce zaujaly ty části knihy, které se věnovaly složitým vztahům mezi matkami a dospělými dcerami. Povzbuzena tímto ohlasem a také svou touhou přijít na kloub vývoji vztahu se svou vlastní matkou jsem zaměřila svůj průzkum na konverzaci mezi matkami a dcerami a snažila se hlouběji ponořit do tohoto ojediněle intenzivního vztahu – vztahu, který vyvolává silné emoce i dlouho poté, co zdánlivě přestal být středem našeho osobního života.

Hodně z toho, co uvádím o konverzaci matky a dcery, platí i o rozhovoru mezi matkou a synem, otcem a dcerou a otcem a synem. Tím, že jsem se zaměřila na dcery a matky, to nepopírám. Neprováděla jsem srovnávací studii. Jako profesorka lingvistiky se specializací na sociolingvistiku používám při své práci případovou studii. Ve smyslu „lingvistické“ stránky sociolingvistiky opírám svá zjištění o podrobnou analýzu zaznamenaných rozhovorů. S ohledem na „sociální“ stránku analyzuji také rozhovory, kterých jsem se účastnila nebo je zaslechla, stejně jako se někteří sociologové nebo antropologové – nebo spisovatelé – stávají pozorovateli a analytiky dění kolem sebe. Mnoho uvedených příkladů jsou rekonstrukce událostí, kterých jsem byla součástí, zaslechla je nebo mi je někdo vyprávěl. Možným zdrojem ilustrativního příkladu je každá konverzace s lidmi známými i cizími, na kterou narazím, a také jsou to ženy, které zjistily téma mého průzkumu a nabídly své vlastní zkušenosti. Základem mého průzkumu je však důkladný rozbor přepisů zaznamenaných rozhovorů. V této knize také analyzuji doslovné přepisy rozhovorů, jak byly pořízeny studentkami v mých kurzech v souvislosti s písemnými úkoly, které odevzdávaly jako součást své celoroční práce a poskytly mi souhlas s jejich použitím.

Také jsem se domluvila na cílenějších debatách – můžeme jim říkat rozhovory – s mými známými a jejich známými, abych se dozvěděla podrobnosti o jejich zkušenostech s matkami a dcerami. Kdykoliv jsem s někým mluvila osobně, rozhovor jsem si nahrávala a nechala jej přepsat, když jsem s někým telefonovala, používala jsem sluchátka a při hovoru si dělala poznámky, a pokud jsme si posílaly e-maily, vytiskla jsem si je. V mnoha případech jsem mluvila s matkou a nezávisle na tom pak

s dcerou, nebo naopak. Ve dvou případech jsem mluvila se skupinou žen u společné večeře, kterou uspořádala má známá a velkoryse pozvala i své kamarádky, které jsem neznala. Rozhovorů (v podstatě debat, protože jsem nepokládala předem připravené otázky) se účastnily ženy různého věku, rasy a etnických skupin. Nesnažila jsem se však generalizovat jednotlivé skupiny, takže neuvádím rasu nebo etnickou příslušnost žen, jejichž zážitky uvádím, ačkoliv mnoho předložených příkladů pochází od bělošek, černošek i asiatek, ostatně také od hluchých i slyšících, žen heterosexuálních i lesbiček.

Každý použitý příklad je uveden se souhlasem osoby, která jej poskytla. Aby se mnou lidé mluvili otevřeně, a také v zájmu cti (využívání mých studentů, přátel a rodiny coby zdrojů by se jinak zdálo poněkud vydřidušské), vždycky lidem objasním, jak hodlám s jejich zážitky nakládat, abych se ujistila, že jsem je správně pochopila a ujasnila si, jestli mohu uvádět jejich jména nebo pseudonym. Pseudonym je vždy jen křestní jméno, pokud uvádím zdroj příkladu, pak používám jméno i příjmení.

Analýzy uvedených příkladů se zakládají na odhalení podstaty věci a koncepci, kterou jsem rozvinula za více než čtvrtstoletí od doby, kdy jsem získala doktorát z lingvistiky na Kalifornské univerzitě v Berkeley a kdy jsem prováděla akademický průzkum.

Všechny koncepce, které tady uvádím, spolu s vysvětlením metod mého průzkumu jsou detailněji popsány v akademických publikacích. (Kdo má zájem, najde další odkazy na mé internetové stránce www.deborahtannen.com.)

Když se mě někdo zeptá, proč jsem se rozhodla psát pro širokou veřejnost namísto akademických článků a knih, obvykle odpovídám: „Chtěla jsem psát knihy, které by si mohla přečíst i moje matka." Když říkám „moje matka", symbolizuje to běžného čtenáře, který by si nikdy nevybral odbornou knihu, jakkoliv by bylo její téma zajímavé. „Moje matka" však také představuje moji matku. Osobu, která je do jisté míry prvním kritikem všech mých výkonů, hlavní porotce všech mých činů.

To, že má matka zemřela, když jsem tuto knihu psala, mi v mnoha směrech zkomplikovalo práci, ale také ji to učinilo naléhavější. Kniha mi umožnila vzdát čest její památce a také mě přiměla prozkoumat ten